

grada na njemu svojstven način, vrlinom pravoga pisca, završavajući svoj dio Balotinim stihovima iz pjesme *Božićni račun z gospodinon Benedeton*.

Naposljetku nam donosi zanimljivu i detaljnu kronologiju povijesnih prijelomnica (dogadaja i procesa) koje su utjecale na svekoliko oblikovanje grada.

Knjiga je pisana i koncipirana vrlo suvremeno, prilagodljiva i čitka za svakoga čitatelja, temeljena na povijesnim i arhivskim vrelima, tisku i literaturi te može biti znanstveno i slobodno štivo. Pula je dobila svoju monografiju kojom se može ponositi, ali je ona ujedno i poticaj drugim autorima za pisanje monografija o prošlosti svojih sredina na suvremen način.

Filip Zoričić

Anton Percan, *Nogomet u Puli*,

Pula: Histria Croatica C.A.S.H., 2011., 270 str.

Knjiga *Nogomet u Puli* priča je o povijesti jednoga sporta u jednom gradu, o nogometu kao integrativnom faktoru koji je spojio starosjedioce i novopridošle stanovnike iz izvanistarskih područja nekadašnje Jugoslavije te istarskoga zaleđa. Sport i nogomet bili su njihova identifikacija s gradom. Priča je to o pulskim ulicama i trgovima, o događajima, o ljudima koji su činili ili čine ovaj grad.

Prvi dio knjige (5–224) prati razvoj sporta i nogometa od 1886. godine do početka nogometne sezone 2010./2011. Kroz navedeno razdoblje autor je prikazao povijest ne samo pulskoga nogometa nego i pulskoga sporta uopće, uz niz zanimljivosti koje prate sportska i društvena događanja u gradu. Drugi dio knjige (225–265) posvećen je trojici pulskih nogometaša (Aldo Drosina, Rudi Ostroman i Miki Ostović), pulskim nogometnim obiteljima, nogometnim klubovima, domarima pulskoga stadiona, navijačima, vratarima te turniru “Moja ulica, moja ekipa”.

U Puli su, zahvaljujući specifičnim povijesnim okolnostima (ubrzanom razvoju grada uzrokovanom njegovom važnošću za Beč i cijelu Monarhiju kao glavne ratne luke), sportska društva postojala i prije nego što je 1894. u Parizu osnovan Međunarodni olimpijski odbor. U gradu kao časnici ili administrativni službenici borave mladi ljudi iz austrijskih, poljskih, čeških, mađarskih i drugih dijelova Monarhije, mnoge grane sporta uvode se prema

uzorima iz Beča, Trsta, Budimpešte, Praga i Zagreba. Pulske novinske kronike toga vremena bilježe sportske aktivnosti u preko trideset sportova i sportskih grana. U lipnju 1886. godine osniva se prvi pulski sportski klub Società Nautica Pietas Julia i okuplja zaljubljenike u sportove na vodi. Krajem 1899. godine osniva se Veloce Club Polese, prvenstveno biciklistički klub, ali otvoren i drugim sportskim sekcijama. Jedna od sekcija kluba bila je i nogometna pa se može smatrati da je 1899. godine osnovan i prvi nogometni klub u Puli. Tu godinu možemo sa sigurnošću uzeti kao godinu početka organiziranoga igranja nogometa u gradu jer je u kolovozu 1899. Kotarsko poglavarstvo dalo dozvolu za osnivanje sportskoga društva Club Iris koje u svojoj djelatnosti kao najaktivniju i najpopularniju ističe upravo nogometnu sekciju. Ne postoje točni podatci o prvoj nogometnoj utakmici odigranoj u Puli, no sigurno je da su prve nogometne utakmice odigrane i prije osnivanja pulskih klubova Veloce Club Polese i Iris. U prvim nogometnim utakmicama u Puli snage su odmjeravale momčadi sastavljene od više-nacionalnih posada s brodova stacioniranih u glavnoj ratnoj luci Monarhije ili od pitomaca Vojne strojarske škole. Utakmice su se održavale u podnožju brežuljka Monte Zaro na Exerzierplatzu, zaravni koja je služila za obuku vojnika na prostoru ispred današnjega Kulturnoga centra Karlo Rojc.

U kolovozu 1910. osniva se sportsko društvo Edera koje okuplja članove iz radničkih slojeva i Puljane sklone socijalističkim idejama. Na prostoru na kojem se danas nalazi pomoćno igralište Gradskoga stadiona, legendarna Karbonina, Edera je uredila nogometno igralište koje je otvoreno 2. siječnja 1912. utakmicom između Edere i Football Cluba Polese. Zbog širenja socijalističkih ideja, djelovanje sportskoga društva Edera je zabranjeno u kolovozu iste godine, a većina igrača prešla je u Circolo Sportivo Internazionale i u Football Club Polese. Utakmicom između te godine osnovanoga pulskoga kluba Olimpia Football Club i riječkoga kluba Club Sportivo Libertas 12. srpnja 1914. otvara se na području Pragranda novo nogometno igralište nazvano Gambal po istoimenom lokalitetu. Nalazilo se kraj današnjega rasadnika u Mutilskoj (tada Medulinskoj) ulici. Zanimljivo je da je u svibnju 1914. ispred današnjega Rojca odigrana međunarodna nogometna utakmica između selekcija Austrijskoga primorja i britanske mornarice. Prije utakmice intonirane su državne himne Austro-Ugarske i Velike Britanije. Najvjerojatnije zbog pobjede Austrijanaca od 1 : 0 utakmica se sve do kraja četrdesetih godina prošloga stoljeća u analima Austrijskoga nogometnog

saveza vodila kao službena utakmica austrijske reprezentacije. Ubrzo počinje Prvi svjetski rat i u Puli zamire civilni i sportski život. Ipak se tijekom rata, unatoč zabrani osnivanja novih društava i klubova, u Puli 1917. osniva Hrvatski nogometni klub Čitaonica.

U studenom 1918., ubrzo nakon ulaska talijanskih vojnih postrojbi u Pulu, u kavani Caffè Secession članovi istarske fašističke mladeži osnivaju novi sportski klub punoga naziva Fascio Giovanile Giovanni Grion. Početkom prosinca u gostionici Buffet Moro pulski sportaši koji se nisu htjeli priključiti profašistički orijentiranom Grionu obnavljaju Veloce Club Polese. Isti klub već sljedeće godine mijenja ime u Unione Sportiva Polese (U. S. Polese). Nakon odigravanja prijateljskih utakmica, pulski se klubovi 1920. prvi put natječu u prvenstvu Julijske Venecije. U studenom 1921. obnavljaju se aktivnosti sportskoga društva Edera. Od tada će svaki susret gradskih rivala Edere i Griona donositi iskazivanje suprotstavljenih političkih opredjeljenja na terenu među igračima, ali još više u krcatom gledalištu. Godine 1923. zbog političkih interesa fašističkih vlasti spajaju se Fascio Giovanni Grion i Unione Sportiva Polese u jedan klub, Unione Sportiva G. Grion. Sportsko društvo Edera po drugi put u svojoj povijesti biva zabranjeno 1926. godine.

Nakon pet godina igranja u regionalnim ligama, Grion u sezoni 1927./1928. ulazi u viši rang natjecanja, što pobuđuje veliko zanimanje Puljana za nogomet. Zbog ulaska u II. Divisione – Gruppo F obnavlja se igralište Gambal, a 16. travnja 1928. na preuređenom igralištu gostuje Juventus iz Torina. Juventus pobjeđuje sa 6 : 1, a zanimljivo je da su za nj igrala dva Puljana, braća Oliviero i Antonio (Tonči) Vojak. Tonči je u pobjedi Juventusa sudjelovao s tri pogotka. Sljedeće sezone (1928./1929.) Talijanski nogometni savez uvažava zahtjev predsjedništva Griona da se pulski klub promakne u viši rang natjecanja, tako da se Grion uključuje u skupinu C natjecanja I. Divisione. Već sljedeće sezone počinju radovi na gradnji velikoga sportskog kompleksa Campo del Littorio u današnjoj Ulici Marsova polja (tada Via Roma, poslije Premanturska cesta). Radovi su tekli po planu pa je 28. listopada 1931. princ od Pijemonta svečano otvorio Gradski stadion Campo del Littorio. Te iste, 1931., godine nekoliko vojnika-mornara talijanske vojske pojačava Grion, što je početak razdoblja utjecaja vojnih struktura na pulski sport, a posebice nogomet. Pula se kao vojni grad tog utjecaja neće osloboditi sve do početka devedesetih godina prošloga stoljeća i konačnoga

odlaska JNA iz Pule. Grion je postizao dobre rezultate, tako da je u sezoni 1931./1932. izborio nastup u Serie B, u kojoj nastupa dvije sezone. Drugo-ligaško razdoblje za Grion završava 27. siječnja 1935., kada njegovi igrači napadaju suca na utakmici Grion – Pistoiese i bivaju kažnjeni, a Grion izbačen iz Serie B u Serie C. Ubrzo počinje Drugi svjetski rat, no unatoč teškoćama održava se talijansko nogometno prvenstvo do sezone 1942./1943. u kojoj i Grion odigrava svoju posljednju prvenstvenu utakmicu. Posljednju utakmicu uopće Grion je odigrao 11. veljače 1945.

U svibnju 1945. jedinice Jugoslavenske armije ulaze u Pulu i počinje novo razdoblje u povijesti pulskoga nogometa. U lipnju u grad ulaze savezničke snage jer je na temelju sporazuma između saveznika i Jugoslavije zajedno s Trstom potpao pod Zonu A, odnosno anglo-američku upravu. Bilo je to vrijeme napetosti, straha, nepovjerenja, međusobnoga optuživanja između talijanskih i slavenskih političkih struktura. Takvo se stanje odrazilo i na sport, a posebice na nogomet. Sportaši naklonjeni opciji ostanka Pule u sastavu Italije osnivaju 23. kolovoza 1945. Associazione Sportiva Pola (A. S. Pola), koji je trebao nastaviti tradiciju negdašnjega U. S. Polese. Slijedeći taj trag 1946. klub vraća staro ime Unione Sportiva Polese. Pripadnici suprotstavljene političke opcije osnivaju u okviru Udruženih sindikata sportsko društvo Unione Sportiva Operaia (USO). Naredne se dvije sezone igra prvenstvo Julijske krajine, a najbolji pulski klub USO, pod utjecajem Komunističke partije, propagirajući ideju priključenja Jugoslaviji igrao je utakmice s momčadima anglo-američkih postrojbi, a česti su bili i pozivi na gostovanja diljem Hrvatske. Nakon što je Pariškim mirovnim sporazumom u veljači 1947. Pula pripala Jugoslaviji, mnogi Puljani napuštaju rodni grad, a među njima i mnogobrojni pulski nogometaši. U rujnu 1947. započinje prvenstvo V. nogometne zone, u kojoj sudjeluju pulske momčadi USO i Proleter, a 24. studenoga 1948. osniva se Sportsko društvo Pula s, među ostalima, i nogometnom sekcijom. U NK Pula ulaze uglavnom igrači USO-a i Proletera, a klub se u sezoni 1948./1949. natječe u Hrvatskoj nogometnoj ligi, ali se na kraju sezone zbog loših rezultata seli u niži rang natjecanja.

Političkim strukturama nije odgovaralo da “novopriključena područja” nemaju svojega predstavnika u saveznim nogometnim natjecanjima. Stoga su ugasili NK Pulu i u srpnju 1949. formirali novi klub jednakoga imena kao prije godinu dana ugašeni NK Proleter, koji se trebao uključiti u rang

natjecanja iz kojega je ispala NK Pula. Proleter ipak ispada iz lige, klub se gasi, a opet se osniva NK Pula koja biva uključena u natjecanje Hrvatske lige. Uskoro se u savezna natjecanja uključuje još jedna pulska momčad, NK Uljanik. Uljanik već u sezoni 1954./1955. igra u međurepubličkoj ligi. Pula i Uljanik se zbog interesa političkih elita spajaju i 1. kolovoza 1961. nastaje novi klub, NK Istra, koji se natječe u VI. nogometnoj zoni Rijeka-Pula. Klub je dobio pojačanja u igračkom i trenerskom kadru te već u sezoni 1962./1963. ulazi u Drugu saveznu ligu. Istra je bila solidan drugoligaš, ali zbog nedostatka financijskih sredstava u sezoni 1966./1967. mnogi igrači napuštaju klub i on se seli u niži rang natjecanja.

Međutim, u srpnju 1968. odlukom Fudbalskoga saveza Jugoslavije dolazi do reorganizacije sustava natjecanja i formiraju se četiri druge lige (Istok, Zapad, Sjever, Jug). Administrativnom odlukom Istra ulazi u zapadnu skupinu Druge savezne lige. Umjesto radosti uslijedili su financijski problemi jer novca za pojačanja nije bilo. Istra tako opet ispada iz Druge savezne lige i od sezone 1969./1970. sudjeluje u natjecanju nogometne zone Rijeka – Pula, u kojemu se natječu i pulske momčadi Uljanik i Staklar. Treći put Istra ulazi u Drugu saveznu ligu u sezoni 1971./1972. Nakon drugoligaške sezone 1972./1973. dolazi do reorganizacije natjecanja u Drugoj saveznoj ligi (umjesto četiri, formiraju se dvije skupine druge lige) pa Istra kao klub iz donjeg dijela ljestvice natjecateljsku sezonu 1973./1974. započinje u Hrvatskoj ligi. Posljednji put za bivše države Istra ulazi u Drugu saveznu ligu u sezoni 1979./1980., u kojoj se zadržava samo jednu sezonu. Raspad Jugoslavije i uspostava neovisne hrvatske države donose velike promjene na svim područjima pa tako i u sportskim aktivnostima. Raspadaju se nogometna natjecanja na razini bivše države te Hrvatski nogometni savez donosi odluku o formiranju Hrvatske nogometne lige u kojoj bi se natjecalo 12 hrvatskih nogometnih klubova. Među tih 12 klubova uvrštena je i pulska Istra. Velikosrpska agresija na Republiku Hrvatsku odgađa prvo prvenstvo pa se igraju turniri pod nazivom Slobodna Hrvatska. Nedugo zatim, u veljači 1992. započinje prvo nogometno prvenstvo Hrvatske. Prvu prvoligašku utakmicu Istra igra s Hajdukom u Splitu. Hajduk utakmicu dobiva rezultatom 3:1, a prvi prvoligaški gol za Istru postiže Igor Pamić. Istra je stabilan prvoligaš do sezone 1996./1997. Nakon dvije godine u novoformiranoj jedinstvenoj drugoj ligi, Istra uspijeva izboriti status prvoligaša te se u sezoni 1999./2000. posljednji put natječe u Prvoj hrvatskoj ligi.

Tih godina započinje uspon Uljanika, koji će zahvaljujući sustavnom radu i stabilnim uvjetima financiranja već za nekoliko sezona preoteti Istri ugled najboljega gradskoga kluba. Uljanik već 2003. ulazi u finale Hrvatskoga nogometnog kupa i postiže najveći uspjeh u povijesti pulskoga i istarskoga nogometa. U sezoni 2003./2004. Uljanik mijenja ime u Pula 1856 i postaje prvoligaš. Klub zadržava prvoligaški status, ali u sezoni 2005./2006. mijenja ime u NK Pula Staro češko pa u NK Pula. Ni promjene imena ni promjene sponzora ne pomažu klubu koji ispada iz elitnoga ranga natjecanja. Četvrti put klub mijenja ime u ljeto 2007. godine i dobiva ime NK Istra 1961. Pod tim imenom klub ulazi u Prvu hrvatsku ligu u sezoni 2009./2010.

U drugom dijelu knjige autor donosi kratke biografije trojice velikih pulskih nogometaša Rinalda Alda Drosine, Rudija Ostromana i Mirka Mikija Ostovića (229-234). "Pulske nogometne obitelji" (235-247) naziv je poglavlja u kojem autor bilježi imena 19 obitelji čiji su članovi kroz nekoliko generacija imali značajnu ulogu u pulskom nogometu. Kratko je poglavlje posvećeno i pulskim nogometnim klubovima Šijana, Staklar i Veli Vrh (248-252). Monografiju o nogometu u Puli zatvaraju stranice o domarima pulskoga stadiona, o pulskim navijačima, o vratarima pulskih nogometnih klubova te o malonogometnom turniru "Moja ulica, moja ekipa" (253-265). Knjiga završava obimnim popisom literature kojom se autor koristio (267-268), osvrtima na nogometne teme poznatoga književnika Milana Rakovca (268) i priznatoga sportskoga novinara Roberta Matteonija (269) te bilješkom o autoru (270).

Koristeći podatke iz raznih izvora, od nogometnih kronika i sportskih časopisa do sjećanja sudionika, uz uporabu literature, autor je nakon dugogodišnjega istraživanja uspješno prikazao cjelovitu sliku razvoja nogometa (i ne samo nogometa) u gradu Puli. U povijesti pulskoga nogometa autor je pronašao tračak kontinuiteta i tradicije koji Puli tako često nedostaju.

Nogomet i politika su najčešće bili usko povezani te se kroz nogometna zbivanja mogu iščitati različiti povijesni procesi i društvena događanja karakteristična za određeno razdoblje. Kroz nogometne utakmice pratimo etničke i ideološke sukobe između domaćih Hrvata i Talijana, koji su zajedno nastupali u dvama ideološki suprotstavljenim klubovima, u fašističkom Grionu i antifašističkoj, mahom radničkoj, Ederi. Poslije Drugoga svjetskog rata sport i nogomet su za novopridošle stanovnike sa zapadnih

i balkanskih prostora te iz istarskoga zaleđa gotovo jedina mogućnost njihove identifikacije s gradom. Knjiga o nogometu u Puli pruža sliku društvene zbilje i dočarava slojevitost života na ovim prostorima kroz iznimno burno i promjenjivo dvadeseto stoljeće.

Igor Jovanović

Milenko Trišović, *Razvoj rukometa u Istri: 1953. – 2008.*, Pula: Rukometni savez Istarske županije / Savez sportova Istarske županije, 2010., 489 str.

Bogata brojnim fotografijama i statističkim podacima, knjiga Milenka Trišovića daje povijesni prikaz nastanka i širenja rukometne djelatnosti u Istri od prvih oblika organiziranja kroz društva za tjelesni odgoj Partizan do osnivanja prvih samostalnih rukometnih klubova, pregleda njihova razvoja i ljudi koji su s velikim entuzijazmom organizirali prve treninge i utakmice diljem Istre. Prilikom sastavljanja ove monografije autor se koristio arhivama rukometnih klubova, monografijama sportskih društava i novinskim člancima iz *Narodnoga sporta*, *Glasa Istre*, *La Voce del Popolo* i *Slobodne Dalmacije*. Knjiga je podijeljena u deset poglavlja.

Prije prvoga poglavlja autor se obraća čitateljima, daje kratke zemljopisno-gospodarsko-administrativne informacije o Istri te osnovne informacije o organiziranom razvoju sporta nakon Drugoga svjetskog rata. Potom navodi uspjehe istarskih klubova – RK Buzet, RK Poreč, MRK Arena Jadrograd, ŽRK Arena, ŽRK Umag, MRK Buje 53 i ŽRK Rovinj – u sezonama 2008./2009. i 2009./2010. jer monografija obrađuje razdoblje od 1953. do 2008. godine. Slijede četiri stranice koje govore o počecima razvoja rukometa u Hrvatskoj, o spajanju Hazena saveza Hrvatske s Rukometnim savezom Hrvatske, o počecima rukometne igre u Istri i o osnivanju Rukometnih saveza i odbora u istarskim gradovima i općinama.

Prvo poglavlje “Rukomet u gradovima i općinama” (17-161) daje pregled nastanka preko 130 rukometnih klubova iz 30-ak istarskih gradova i sela. Poglavlje je prepuno fotografija rukometnih momčadi i ekipa, sastava klubova kroz povijest, najvećih uspjeha, imena osnivača i trenera. Zanimljivo je da je pravi rukometni *boom* u Istri bio krajem 60-ih i početkom 70-ih godina 20. stoljeća, a stagnacija masovnoga bavljenja rukometom počinje